

POLGÁR SZABOLCS

ALÁNIA ÉS A NEMZETKÖZI KERESKEDELEM A KORAI KÖZÉPKORBAN

(8–10. század)

A 8–10. században a Kaukázus északi felének országai, Alánia, a Szerír fejedelemség, a kaukázusi hunok országa (a Kazár Kaganátus fennhatósága alatt) többször szerepelnek kereskedelemről szóló leírásokban. Az említett időszakban Kelet-Európa a korábbinál erőteljesebben kapcsolódott a nemzetközi kereskedelembe, amelyben a Kazár Kaganátus és Volgai Bulgária játszottak meghatározó szerepet. Az észak felől érkező prémek és más áruk a Kaganátuson, vagy Volgai Bulgárián keresztül jutottak el a Kalifátusba, és fordítva, az onnan érkező áruk (főleg ezüstdirhemek) pedig az említett országok közvetítésével északra (Rusz, Baltikum, Skandinávia stb.). A következőkben arra keressék választ, hogy hogyan érintette a Kaukázus észak-nyugati részét Kelet-Európa és a vele szomszédos területek (Bizánci Birodalom és a Kalifátus) között folytatott kereskedelem a 8–10. században.

A tárgyalt időszakban a Bizánci Birodalom befolyása érvényesült a Kaukázus észak-nyugati részén, különösen a hegység és a Fekete-tenger közötti vidéken, ahol fontos kikötők voltak. Alánia volt a legjelentősebb ország a hegyvidék észak-nyugati régiójában, amelynek kereskedelmi kapcsolatairól leginkább muszlim szerzők tudósítottak a 9–13. században.

1. Írott források

Az egyik közvetlen és fontos híradást Al-Mas‘ūdī hagyta az utókorra „*Aranymezők*” című könyvében, amelyben a magyarok és besenyők bizánciak elleni hadjárataról (934) értekezett, és megemlíttette azt is, hogy a magyaroknál és besenyőknél muszlim kereskedők éltek, akik a kazároktól, Ardabilből, Derbendből és az alánok országából érkeztek oda.¹

Ibn Hauqal (970 körül) Derbendről azt írta, hogy „Al-Bāb városa [...] a Kazár-tenger, as-Sarīr, Allān, Ṭabaristān és Ğurgān többi vidékeinek, a hitetlenek országainak s ad-Daylam kereskedelmi kikötője; ingekhez hasonló lenruhaféléket visznek ki belőle. Arrān-ban, Armeniában és Ādarbayġān-ban nincs sehol lenruha, csak ott. Van ott to-

¹ Maçoudi: *Les prairies d'or*. II., Text et traduction: de Meynard, B. – de Pavet, C., Paris 1914², 59, 61; KMOŠKÓ M.: *Mohamedán írók a steppe népeiről*, Földrajzi irodalom I/2, szerk.: Zimonyi I., Bp. 2000, 183, 184.

vábbbá sok sáfrány, azonkívvül sok rabszolga vetődík oda a többi hitetlenek szomszédos szállásai felől.”²

A *Ĥudūd al-‘ālam*ban (982) az olvasható a cserkeszek földjéről, hogy „Kāsak Alánia része, amely a Fekete-tenger partján van. Ez egy kellemes hely, ahol kereskedők élnek.”³

Földrajzi szótárában Yāqūt (13. század) az al-Lān címszó alatt azt is közli, hogy: „Kiviteli cikkük: kitartó rabszolgák.”⁴

A fenti forrásokban két helyen is szerepelt a rabszolga, egy esetben kifejezetten az alánokkal összefüggésben, de a többi árucikkkel kapcsolatban nem derül ki, hogy melyik származott Alániából, és melyik máshonnan. A rabszolga kereskedelem általános és elterjedt volt a középkori Kelet-Európában, ahonnan elsősorban a Kalifátusba és a Bizánci birodalomba szállították őket. A legtöbb rabszolga a kelet-európai erdővidékről származott, de az alánok által eladott rabszolgák származásáról Yāqūt nem mond semmit. Valószínű, hogy itt nem az északi erdők lakóiról van szó. Leginkább az képzelhető el, hogy hadifoglyok voltak. A 10–13. század folyamán az alán királyság területileg kiterjedt, jelentős hatalommá vált. Bőrbanszületett Konstantintól tudjuk, hogy az alánok 950 körül észak felé egészen Sarkel váráig (Don alsó folyása) vezettek támadásokat.⁵ A 10. század folyamán hatalmuk alá vonták a tőlük nyugatra lakó cserkeszeket (kaszogokat) is. A rabszolgaságba jutáshoz az egyes emberek szegénysége is vezethetett. Érdekes ebből a szempontból a Julianus barát első utazásáról szóló Riccardus-jelentés egyik részlete. Az Alániában időző szerzetesek nyomorúságos körülmények között tengődtek, és ezen úgy próbáltak segíteni, hogy közülük ketten azt is vállalták volna, hogy eladják őket rabszolgáknak, hogy a többiek megélhetése könnyebb legyen. Végül is nem vette meg őket senki sem, mert a szántáshoz és a gabona őrléséhez nem értettek.⁶ Ebben az esetben nem arról van szó, hogy a rabszolgákat külföldi eladásra akarták volna megvásárolni, hanem csak a ház körüli munkákra, az országon belül. Mindenesetre a forrás bizonyítja, hogy az 1230-as években Alániában el lehetett adni embereket (rab)szolgának.

Nyilván más árukat is exportáltak Alániából, Mas‘ūdī közvetetten szól a cserkeszek és szomszédaiak textiliparáról és ruhák kiviteléről („Aranymezők” XVII.)⁷: „Országuk-

² *Opus geographicum auctore Ibn Haukal*, ed.: KRAMERS, J. H., in: *Bibliotheca Geographorum Arabicorum* II/2. Lugduni Batavorum (Leiden) 1939, 339; KMOŠKÓ, *Mohamedán írók...*, 65.

³ *Ĥudūd al-‘Ālam. The Regions of the World. A Persian Geography 372 A. H. – 982 A. D.*, Transl. and expl.: Minorsky, V., „Gibb Memorial Series (New Series) 11.” London 1937 (1965), 160–161.

⁴ *Jacut’s geographisches Wörterbuch*, IV., Hrsg.: Wüstenfeld, F., Leipzig, 343.; KMOŠKÓ M.: *Mohamedán írók a steppe népeiről*, (Yāqūt kézirat).

⁵ MORAVCSIK GY.: *Bőrbanszületett Konstantín: A birodalom kormányzása*, bev.: Olajos T., Bp. 2003², 63, 65.

⁶ *Scriptores rerum hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*, vol 2., ed.: Szentpétery E., Budapest 1938 (reprint: Bp. 1999, utószó: Szovák K. – Veszprémy L.) 538; *Julianus barát és a Napkelet fölfedezése*, ford.: Györffy Gy. – Ruitz I., Budapest 1986², 66.

⁷ DE MEYNARD, B. – DE PAVET, i. m. II. 46.

ban [a cserkeszeknél, P. Sz.] lenből bizonyos ruhanemű készül, amelynek talā nevű fajtája vékonyabb és tartósabb a dabīqīnāl; egy öltözet ruhanemű ára eléri a tíz dínárt is, s az iszlám szomszédos vidékei felé kiviteli cikket képez. Ezeket a ruhákat a velük szomszédos népek is szállítják kifelé, azonban az itt leírt ruhafajtát szállítani nem képesek.”⁸ A szomszédos népek közé az alánokat is beszámíthatjuk, így közvetetten tudunk valamit a textíliák exportjáról is.

Mas‘ūdī sorai kétségtelenné teszik, hogy Alániában jártak kereskedők az iszlám országaiából, átutaztak rajta. A tudósítás azért is különösen figyelemre méltó, mert kiderül belőle, hogy muszlim kereskedők Alániából a kárpát-medencei Magyarországra is utaztak a 10. században, amiből közvetlen alán–magyar kapcsolatok létezésére is lehet következtetni. Nem hagyható figyelmen kívül Bīborbanszületett Konstantin híradása a „Perzsia” felé lakó magyarokról. Ha voltak magyarok a 10. században a Kaukázus vidékén, akkor az említett muszlim kereskedők is szerepet játszhattak a magyarok két csoportja közötti kapcsolat fenntartásában. Alániának a nemzetközi kereskedelemben való részvételéről közvetetten tanúskodik a Ğayhānī-hagyomány is, amelyben egy külön fejezetet szenteltek Alánia leírására.

A muszlim kereskedők elsősorban a kazárokhoz és a volgai bulgárokhoz utaztak, Etil és Bulgárváros voltak a legfontosabb célállomásaik, ahol könnyen és olcsón meg tudták vásárolni a nekik kellő árukat, elsősorban a különféle prémeket. Alániának és az egész Észak-Kaukázusnak más szempontból volt jelentősége, mivel területén igen fontos útvonalak haladtak keresztül.

A muszlim kereskedők három fő irányból jutottak el Kelet-Európába. Az egyik kelet felől, Transoxania, Horászn és Hvárezm felől vezetett a Volga-vidékre, a másik a Kaszpi-tenger nyugati partja mentén vezetett a Derbendi-szoroson keresztül, amely kettős útvonal volt, tekintettel arra, hogy a Kaszpi-tenger és a bele torkolló Volga kedvező hajózási lehetőségeket kínált a folyó távolabbi területei felé. A harmadik fő útvonal Azerbajdzsán felől Tbiliszin keresztül érte el az Alán-kaput, és az attól északra fekvő Alániát. Ennek az útnak a használatáról tanúskodik a Szallám-féle útbeszámoló. A történet szerint al-Wāṭiq Billāh kalifa (842–847) álmot látott, amelyben Góg és Magóg fala, amit Nagy Sándor építtetett, megnyílt, és erről a kalifa meg akart győződni. A kalifa – egy Szallám nevű tolmács vezetésével – követséget küldött a helyszínre, aki beszámolt az utazásról. Az így keletkezett forrást számos középkori muszlim szerző beledolgozta művébe, a legkorábbinak tartott recenziót Ibn Hurdābih „Az utak és országok könyve” című munkája őrizte meg. A tudósítás egyes részeinek hitele vitatható, de a Kaukázus vidékére vezető utak itineráriuma értékes adatokat tartalmaz. A leírásnak ez a részlete így szól: „Ezután útnak indultunk Surr-man-ra‘ā-ból al-Wāṭiq Billāh levelével, amelyet továbbjuttatásunk ügyében a Tifliszben székelő Ishāq ibn Ismā‘īl-hoz, Armenia fejedelméhez intézett. Ő ajánlólevelet írt részünkre Sarīr fejedelméhez, Sarīr fejedelme az allān-ok királyához, az allān-ok királya Fīlān Šāh-hoz, Fīlān-Šāh

⁸ KMOSKÓ, *Mohamedán írók...*, I/2. 180.

pedig ajánlólevelet írt számunkra a tarhān-hoz, a kazárok királyához.”⁹ A forrás bizonyítja, hogy a Kalifátusból Kazária felé utazók (nyilván kereskedők is) az Alán-kapun keresztül vezető utat is használták, ami azt jelenti, hogy a kereskedők Alánián keresztül utaztak észak felé.

A Kaukázus vidékét még egy fontos útvonal érintette, a Kínától egészen a Bizánci Birodalomig vezető Selyemút egyik szakasza, amely a Kaszpi tengertől északra haladva a torkolata környékén keresztezte a Volgát. A Volga torkolatvidékétől több út vezetett a Fekete-tenger nyugati partvidékére (Abháziába és Lazikébe). Az útvonal használatáról a 6. századból ismerünk adatokat. A Zemarchos-követség, amely 571-ben tért vissza a türköktől Konstantinápolyba, a Volgán kelt át, majd elért a Kofin-folyóhoz, amelyet Györffy György a Kumával azonosított.¹⁰ Állítólag itt perzsák álltak lesben, hogy foglyul ejtsék a követeket. A követség végül tovább tudott haladni, mert a perzsákról szóló hírek nem voltak igazak, ennek köszönhetően Alániába jutottak,¹¹ majd valószínűleg valamelyik Fekete-tengeri kikötőbe érkeztek. A leírásból kikövetkeztethető, hogy a követség nem az Alán-kapun, azaz a Darieli-szoroson haladt keresztül. A cél nyilvánvaló volt: el kellett kerülni a perzsa területeket, ezért ment és jött a követség egy olyan útvonalon, amely kikerülte a Szászánida Birodalmat. A perzsa birodalom határa a Darieli közelében húzódott (a muszlim történétírók szerint, akik perzsa forrásokat használtak, a Darieli-hágó megerősítése is a perzsa sahek érdeme volt), feltehető, hogy a követség ezt a helyet elkerülte. Alánia nyugat felé a Kubány felső folyásvidékére is kiterjedt, és a Nyugat-Kaukázus ezen vidékén lehetséges volt az átkelés, amelyre több hágó is alkalmas volt: a Kluhori, vagy attól nyugatra a Maruha-, Cagerkeri vagy a Szancsari-hágó. A Kluhori-hágón át a Kodori-folyó völgyébe vezetett az út. A Maruha-szorosból is el lehetett érni a Kodori völgyét (a Cshalta-folyó mentén), vagy a Vzib-folyót. A Kodori Sebastopolistól délre, a Vzib attól észak-nyugatra Pitjusnál (mai Picunda) ömlik a Fekete-tengerbe. A Szancsari- és Cagerkeri-hágókon keresztül szintén a Vzib völgyébe lehetett átjutni.¹² Ezt figyelembe véve, megkérdőjelezhető a fenti Kofin-Kuma azonosítás, valószínűbbnek tűnik, hogy a Kofin a Kubánnyal azonos.¹³ Harmatta János a humarai vár egyik feliratát kapcsolatba hozta a Zemarchos-követségről szóló történettel. Humara (Humarinszkije gorogyiscse) a Kubány felső folyásánál épült, és területén számos kőre vésett feliratot találtak, amelyek többsége a kelet-európai rovásírás-csoport jeleit tartalmazza. Az egyik feliratot Harmatta középperzsa nyelven olvasta, és szerinte ez egy szászánida kori építési felirat. Ez azt bizonyítja,

⁹ LEWICKI, T.: *Zródła arabskie do dziejów słowiańszczyzny*, 1. Wrocław–Kraków 1956, 78, 80.; KMOŠKÓ M.: *Mohamedán írók a steppe népeiről*, I/1, szerk.: Zimonyi I., Budapest 1997, 126–127.

¹⁰ *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai*, sajtó alá rendezte: Györffy György, Budapest 1986², 279, 134. jz.

¹¹ *A magyarok elődeiről...*, 79.

¹² BÁLINT Cs.: *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai (régészeti tanulmányok)*, Magyar Őstörténeti Könyvtár 8. Szeged 1995, 152.

¹³ KUZNECOV, V. A.: *Očerki istorii alan*. Ordžonikidze 1984, 59.

hogy Humara vára a szászánida limes része volt, amely a birodalom északi határait védte a steppe felől fenyegető nomádok ellen. Az arab és perzsa muszlim irodalomban sok leírás található ezekről az építkezésekről. Humara az észak-kaukázusi erődlánc egyik előretolt állása, és feladata a Darieli (Alán)-kapu védelme, illetve a Kubány völgyének ellenőrzése volt. Így már más megvilágításba kerül Menander protektor leírása, amely szerint 4000 perzsa katona állt lesben, hogy a követeket elfogja. Mivel ők valóban a Kubánynál voltak, a követség okkal tarthatott tőlük.¹⁴ A fentebb vázolt, Kubányon keresztül vezető úton (utakon) később is jártak kereskedők és követek. A haszaui és moscsevaja balkai temetők leletei (8–9. század) arról tanúskodnak, hogy a Selyemút egyik szakasza a közelben haladt (feltehetően a Cagerkeri- vagy a Szancsari-hágón át).¹⁵ Egy 576-ból származó híradás megemlítette, hogy a Kaukázuson keresztül haladó út kötötte össze Konstantinápolyt és a Türk Birodalmat.¹⁶ Az avarok követei szintén Alánián keresztül jutottak el Konstantinápolyba 557-ben.¹⁷ A Kaukázus úthálózata, illetve az egyes utak szerepe az arab hódítás után megváltozott, a hegység keleti részén átvezető utak szerepe növekedett, a nyugati részeké csökkent.¹⁸

A fenti források alapján nyilvánvaló, hogy Alániának a Fekete-tenger (Bizánci Birodalom) és a Kaszpi-tenger felé (Kalifátus) is voltak kereskedelmi kapcsolatai. V. B. Kovaljevskaja szerint a 6. század közepén, Sarosius fejedelem uralkodása idején Alánia fennhatósága nyugaton kiterjedt a Kubány felső folyásának vidékére, a Pjatigorjera, a mai Balkáriára.¹⁹ A 10. században a cserkeszek is alán uralom alá kerültek. Mas'ūdī (943-ban) még úgy írt a cserkeszekről, hogy az alánoktól függetlenek, több fejedelemségük volt, de védekezniük kellett az alánokkal szemben.²⁰ A Ĥudūd szerint (982 körül) már a Kašak (cserkesz) föld Alániához tartozott, és így Alánia határa nyugaton elért a Fekete-tengerig.²¹ Az orosz (kijevi) történeti hagyományt tükröző PVL egymás mellett említi az alánokat és a cserkeszeket, akiket Szvjatoszláv fejedelem legyőzött 965-ben.²² Valószínű, hogy az alánok és a cserkeszek (kaszogok) egymással szövetségben harcoltak a ruszok ellen.

¹⁴ HARMATTA J.: „A Nagy Sándor-fal és a *limes sasanicus*”, *Antik Tanulmányok* 39 (1995), 96–98.

¹⁵ JERUSALIMSKAJA, A. A.: *Alanskij mir na „šelkovom puti”* (Moščevaja Balka–istoriko-kul'turnyj kompleks 8–9 vekov), in: *Kul'tura Vostoka. Drevnost' i rannee srednevekov'e*, red.: Lukonin, V. G., Leningrad 1978, 156–157.; KOVALEVSKAJA, V. B.: *Kavkaz i alany. Veka narody*, Moskva 1984, 134.; KUZNECOV, i. m. 59–60; BÁLINT, i. m. 152.

¹⁶ *A magyarok elődeiről...*, 81.

¹⁷ SZÁDECKY–KARDOSS S.: *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*, társszerző: Farkas Cs. Magyar Őstörténeti Könyvtár 12. Budapest 1998, 17.

¹⁸ BÁLINT, i. m. 149.

¹⁹ KOVALEVSKAJA, i. m. 134.

²⁰ De MEYNARD, B.–De COURTEILLE, P.: i. m., II, 45–46.; KMOŠKÓ, *Mohamedán írók...*, I/2. 180.

²¹ *Ĥudūd al-'Ālam*, 160–161.

²² *Povest' vremennyh let*, (továbbiakban: PVL) cast' I., tekst i perevod: Lihacšev, D. S.–Romanov, B. A., čast' II., stat' i komment.: Lihacšev, D. S., red.: Adrianova-Peretc, V. P., Moskva–Leningrad 1950, 47.

2. Régészeti bizonyítékok

A „Selyemút” egyik szakasza a Kaukázus északi részén haladt keresztül, amelyről Haszaut és Kurdzsinovo környékének leletei tanúskodnak. A leghíresebb lelőhely ezen a környéken, Moscsevaja Balka a Bolsaja Laba folyó (a Kubány bal oldali mellékfolyója) felső folyásánál fekszik, ahol a Balka nevű kis folyó torkollik bele. A lelőhely a Kaukázus északi oldalán, több mint 1000 méter magasságban található a tenger szintje felett. Az 1900-as évek elején N. I. Veszeloovszkij és N. I. Vorobjev már folytattak itt ásatásokat, a temető első tudományos leírását A. A. Jesszen közölte az 1950-es évek elején. Később, 1968 és 1976 között négy expedíció keretében végeztek ásatásokat a területen E. A. Milovanov vezetésével. A szentpétervári Ermitázsba került leletek régészeti elemzésével A. A. Jeruzsalimcskaja foglalkozott. A temetőbe a helyi lakosság (a mai adigék) ősei temetkeztek a 8–9. század folyamán. Egyes leleteket szenzációsnak, de legalábbis nem mindennapinak, meglepőnek lehet tekinteni, közvetlen bizonyítékot szolgáltatnak a Kína, Közép-Ázsia és Európa közötti kereskedelmi kapcsolatokra. A halottakat a sziklarepedésekben, kisebb üregekben kialakított kamrákban temették el, amelyeket kőlapokkal zártak le, vagy pedig kőből faragott ládákban, amelyeket szintén nehéz kőlapokkal zártak le. Ez bizonyos fókig a sírbrátlások megakadályozását is szolgálta. A nehezen megközelíthető temető szintén nem kedvezett a sírbrátlóknak, ennek ellenére több temetkezés feltárásakor meg lehetett figyelni a korábbi fosztogatás nyomait. A sírokból selyemszövetek maradványai kerültek elő: selyemszövetből készült férfi kaftán szenmurv-ábrázolásokkal díszítve, lenszövetből készült kaftán selyemdíszítéssel, női köpeny (len és selyem), női ruha (len és selyem), női köpeny (vászon, selyemborítással, prémszegéllyel), selyem homlokpántok, szalagok (köztük görög és arab feliratosak is), főkötők, (vászon, selyem), férfi sisak (bőr, fa, selyemborítással), gyermekcipő selyemmel befedve, gyermekjáték (bőr, selyem), babaruhák (vászon, selyem), homlokpánt szalagok hozzáerősített függő díszekkel, amulettek tárolására szolgáló tarsolyok selyemborítással, gyapjúszövet fécánábrázolással (a szászánida Perzsiában elterjedt motívum továbbélése, feltehetően a 8. században, Egyiptomban készült). Szintén a szászánida tradícióra utal egy másik selyemszövet, amelyen Bahrám Gúr vadászatát ábrázolták. A leletanyag és a gazdag sírmellékletek számos további tárgyat is tartalmaznak: tarsoly selyemborítása, stilizált oroszlán ábrázolásával, selyemszövetek fécán-, kecskebak-, oroszlán-, griff-(?), páva-, vadkanfej-, emberábrázolásokkal, valamint geometrikus (medaillon, stilizált növényi motívumok, rozetták, lótuszvirág) motívumokkal. A selyemszövetek között olyan is van, amelyeket nyomtatásos technikával díszítettek (festettek), ami Kínában és Belső-Ázsiában volt gyakorlatban. A lelőhelyen kínai írásos feljegyzések töredékei is előkerültek: egy kb. 15×8 cm-es rózsaszínű papírra tussal, gyorsírással írt szövegnek néhány sora olvasható: „... búza, összesen 6000 / ... 2000 jüant megkaptam, 4. hónap, 14. nap /...búza ... hús vásárolva 4 jüanért”. Egy másik, írásos papírtöredéket másodlagosan borítónak használhattak, az írás rossz állapota miatt nem olvasható. Emellett még előkerült egy selyemre festett buddhista kép töredéke is. Az utóbbi három emlék egy kínai kereskedő

személyes tárgyai közé tartozhatott, az olvasható írásos töredék kiadásokat és bevételeket feltüntető jegyzékből való.

Selyemszövetek Észak-Kaukázus más lelőhelyeiről is ismertek, Kiszlovodszk környékén került elő például az a selyemszövet, amelyet csillag alakú medaillon motívumokkal díszítettek.²³ A haszauti leletek közül meg lehet említeni a mesebeli állatfigurákkal, stilizált kecskebakokkal-, lóuszrugyekkel díszített selyemszöveteket, geometrikus mintás (pl. medaillonokkal díszített) selyemszöveteket.²⁴ A selymek egy része bizánci műhelyekben készült.²⁵

Szintén a kereskedelmi kapcsolatokra utalnak az iszlám országaiból származó pénzérmék. Kuznyecov szerint a petrovszki (Szvetlográd, sztavropoli terület) pénzlelet 8–9. században vert érméi a „Selyemúton” keresztül jutottak el Közép-Ázsiából a Kaukázusba, de nem a Kalifátuson keresztül, hanem a Kaszpi-tengert északról megkerülő úton.²⁶

Összefoglalva a forrásokból levonható tanulságokat, azt lehet mondani, hogy a tártárjárást megelőzően Alánia kereskedelméről megemlékeztek az írott források, de összességében véve, Kelet-Európa más országaival összevetve ez a forrásanyag nem túl terjedelmes. Alánia elsősorban a Bizánci Birodalom és a Kelet közötti összeköttetés miatt volt fontos. A birodalom keleti kapcsolatai a 6–7. században erőteljesebbek voltak. Alánián keresztül követségek mentek Keletre, és érkeztek onnan. A Kazár Kaganátus konszolidációja és megerősödése után csökkent a birodalom érdeklődése Kelet iránt. A moscsevaja balkai és haszauti leletek azonban azt mutatják, hogy a diplomáciai kapcsolatok ritkábbá válása nem jelentette a Kelettel való kereskedelmi és kulturális kapcsolatok megszűnését, de a Kaukázus észak-nyugati részének szerepe csökkent a korábbi időszakhoz képest. Ez a csökkenés lehet akár relatív is, hiszen a hegység észak-keleti részének szerepe a nemzetközi kereskedelemben éppen a 8–9. században növekedett meg jelentősen. Az iszlám világ ekkor kezdett komolyan érdeklődni Kelet-Európa exportcikkei iránt, és az oda vezető útvonalak egy része a Kaukázuson keresztül vezetett. A korábbi, határmenti piacokat a fő tranzit útvonalak piachelyei és a Kaszpi-tengeri kikötők piacai váltották fel. A hegység észak-keleti fele ettől kezdve gazdaságilag és kulturálisan is az Iszlám világhoz kapcsolódott. A hegység két része között azonban voltak kapcsolatok, Alániából a Fekete- és a Kaszpi-tenger felé is jártak kereskedők, és a derbenti útról is volt elágazás nyugat felé.

²³ BORKOPP, B. – JERUSALIMSKAJA, A. A.: *Von China nach Byzanz. Frühmittelalterliche Seiden aus der Staatlichen Ermitage Sankt Peterburg*, München 1996, 74–76.

²⁴ BORKOPP – JERUSALIMSKAJA, *i. m.* 74, 77, 83, 86, 87.

²⁵ JERUSALIMSKAJA, *Alanskij mir...*, 153.; BORKOPP – JERUSALIMSKAJA, *i. m.* 73–80.

²⁶ KUZNECOV, *i. m.* 115.

Szabolcs Polgár

ALANIA AND THE INTERNATIONAL TRADE
IN THE EARLY MIDDLE AGES (8TH–10TH C.)

The aim of this paper is to analyse the role of Alania and the Western Caucasus region in the international trade and commercial contacts in the early Middle Ages. The territory of the Alanian Kingdom extended on the North-Western part of the Caucasus mountains. A part of the „Silk Road” from China and Central Asia to the Byzantine Empire led across Alania. There were very active commercial and political contacts between the Western Turk and the Byzantine Empires in the 6th and 7th centuries. The goal of this contacts was to isolate the Persian Empire from the „Silk Road”. This contacts between the two empires valorized the role of Alania. The Islamic conquest of Persia and Central Asia in the 8th century changed the international trade contacts of Eastern Europe. From the end of the 8th century the trade contacts became intensively between the Islamic world and Eastern Europa. The „Road of the furs” led across the Caucasian mountains. The two most important passes were the Darband and the Dariali (the latter was the „Alanian gate”). An important route led via Alania, and the Muslim merchants appeared in Alania in the 9th–10th centuries, but on the ground of the written sources could be pointed out that the eastern part of the Caucasus and the Caspian sea played key role in this trade.